

t
w
e
n
n
e
s
s
e
e
s
k
l
e
n
e
n
e
c
z
v
k
l
e
n
e
n
e
c
s
k
l
e
n
e
n
e
c

Tennessee Williams

Skleněný zvěřinec

Překlad MILAN LUKEŠ
Režie JANUSZ KLIMSZA
Scéna a kostýmy MARTA ROSZKOPFOVÁ a JANUSZ KLIMSZA

Osoby a obsazení:

Amanda ANNA CÓNOVÁ j. h.
Tom RICHARD KRAJČO
Laura LUCIE ŽÁČKOVÁ
Jim MICHAL MOUČKA

Premiéra 21. září 2001 v 19.00 hodin

Vedoucí obchodního oddělení TOMÁŠ SUCHÁNEK
Inspice a nápověda JARMILA PAULEROVÁ
Rekvizity SOŇA MATĚJKOVÁ
Mistr osvětlení JIŘÍ KOS
Mistr zvuku PETR ŠIMÍČEK
Šéf výroby a jevištní mistr BEDŘICH LOSOVSKÝ
Garderoba JANA LHOTSKÁ
Vlásenky DANA ZAJÍČKOVÁ
Divadlo Petra Bezruče provozuje Divadelní společnost Petra Bezruče.
Ředitel JIŘÍ KREJČÍ
Umělecký šéf JANUSZ KLIMSZA
Zřizovatelem Divadla Petra Bezruče je Magistrát města Ostravy.

www.bezruc.cz

Práva k provozování díla zastupuje DILIA Praha.

Tennessee Williams

Narodil se na americkém Jihu ve státě Mississippi (26. března 1911), kde prožil tu šťastnější část svého dětství.

V dětství prodělal záškrt s těžkými následky, později vážnou srdeční chorobou. Odtud strach ze smrti a hypochondrické stavy.

Obtížně se vyrovnával se svou homosexuální orientací.

Sestra Rose zůstala po frontální lobotomii navždy ve svém zvláštním světě bezbřehé fantazie a většinu svého života strávila v ústavech.

Pracoval jako dělník a úředník v továrně na obuv, číšník, liftboy, scénarista pro filmovou společnost, od r. 1944 svobodný spisovatel.

V zimě 1938–39 pobýval v New Orleansu, kde poznal divoký život opilců, homosexuálů a prostitutek, které chápal jako zoufalé lidi snažící se uniknout své vlastní nedokonalosti a z toho plynoucímu osamění. On sám propadl zhoubnému vlivu alkoholu, který vyústil až v tvůrčí krizi v šedesátých letech...

Skleněný zvěřinec (*The Glass Menagerie*, 1944) znamenal první velký Williamsův úspěch a umožnil mu provozování psaní jako živnosti.

Podstatná část postav jeho povídek i divadelních her má něco společného: jsou osamělé, touží po lásce, jsou plné úporné a zoufalé snahy po upřímné komunikaci, plné smutku nad pomíjivostí mládí a krásy, jsou určitým způsobem vyřazené a vymykají se běžně přijímaným modelům normativní morálky...

Williams vykreslil výjimečně vydařené ženské portréty...

Amanda, Blanche, Maggie a jiné se staly postavami, které při vší plastické individualizovanosti vešly do povědomí divadelního publika téměř jako příslovečné typy.

Společně s Gore Vidalem bořil v americké literatuře i společnosti nejrůznější sexuální tabu. Homosexualita byla tehdy zákonem, zvykově i nábožensky odsuzována. Zároveň byl jedním z prvních amerických autorů, kteří v letech 1971–74, tedy v době erotické nebo až přeerotizované vlny v americké literatuře, zbavil sex nostalgie vážnosti a nahlížel na lidskou sexualitu v úsměvné poloze.

Po celý život si udržoval nedůvěru až nesnášenlivost k literárněkritické i spisovatelské obci.

„Obsazení Marlona Branda do role Stanleye Kowalského v inscenaci *Tramvaj do stanice Touha* znamenalo radikální přehodnocení vnímání muže jako objektu touhy. Ženy na muže do té doby pohlíželi jako na dobré zabezpečovatele. Nanejvýš by připustily, že se někteří pěkně usmívají. Tennessee si patrně nikdy neuvědomil, že pouhou náhodou vytvořil nejvíc vzrušujícího herce své generace a v jistém smyslu tím odstartoval sexuální revoluci.“

Gore Vidal

„Byl jedním z mála lidí, co znám, kteří si uvědomovali,
že nejsou oprávněni soudit lidské záležitosti.

Nikde nemá postavu, jíž by pohrdal.

Právě šíře jeho soucitu
a porozumění činí jeho hry
tak mocnými.“

Paul Bigalow

„Zaujímám docela přesný morální postoj, ale neřekl bych, že je to poselství. Nejsem polemik, zaujímám docela přesný postoj k dobru a zlu v životě a lidech. Myslím si, že podrobný rozbor kterékoli mé hry naznačí, co považuji za zlo. Pokrytectví a prolhanost pokládám za skoro největší hříchy. Mám za to, že úmyslná a vědomá prolhanost a tolerování falše a pokrytectví jsou nejnebezpečnější hříchy vůbec.“

Tennessee Williams

*Povídka Portrét dívky ze skla (1948)
skicuje tematiku hry Skleněný zvěřinec...*

Portrét dívky ze skla

Bydleli jsme tehdy v Saint Louis ve třetím patře domu v Maple Street, ve stejném bloku, kde byl i autoservis s nepřetržitou službou, čínská prádelna a sázková kancelář, maskovaná jako trafiká.

Měl jsem tehdy neslavnou pověst flákače, kterého čeká buď skvělá budoucnost, nebo pořádný průšvih, protože jsem byl básník a pracoval jako dělník ve velkoskladu. Co se týká mé setry Laury, její osobnost se vzpírá popisu ještě více než moje. Nijak se nesnažila vyjít světu vstříc, jako by pořád stála na břehu řeky a její nohy v předtuše ledové vody odmítaly vykročit kupředu. Jsem si jist, že sama by se nikdy nepohnula o píd', kdyby ji matka, značně rezolutní žena, beze všech okolků nepostrčila vpřed, když ji tehdy jako dvacetiletou zapsala do nedaleké obchodní školy. Za její vlastní „peníze z časopisů“ (Laura prodávala předplatné na ženské časopisy) jí zaplatila půlroční kurs. Ale stejně to k ničemu nebylo. Laura se snažila naučit zpa-měti uspořádání klávesnice psacího stroje, dokonce měla ten plánek doma a celé hodiny před ním tiše vysedávala a nespouštěla z něj oči, zatímco oprašovala a leštila své nekonečné zástupy skleněných figurek. Sedávala tak každý den po večeři. Matka mě napomínala, abych byl zticha jako pěna. „Sestra se dívá na svůj plánek klávesnice!“ ... Když už se zdálo, že si rozmístění všech písmen pamatuje, přišel na závěr týdne zkušební diktát na rychlost a Lauře se písmena z hlavy rozprchla jako hejno vyplašených vrabců.

...Milovala barevné skleněné předměty a stěny pokojíku si kolem dokola ověsila poličkami s malými skleněnými figurkami těch nejněžnějších barevných odstínů. S nekonečnou láskou je omývala a leštila. Při vstupu do místnosti vás vždycky pohladil zvláštní měkký a průsvitný jas vycházející ze skla...

Tak plynul čas a sestře bylo třiaadvacet. Děvče na vdávání, ale po pravdě řečeno, Laura ještě nikdy neměla schůzku s chlapcem. Myslím, že sama to zdaleka nepokládala za takovou hanbu jako matka.

Jednou ráno mi matka u snídaně řekla: "Pročpak ty se vlastně nestýkáš s žádnými zábavnými přáteli? Co třeba u vás ve skladu? Nemáte tam nějaké mládence, které bys k nám mohl pozvat na večeři? Myslím, že by to bylo hezké, kvůli tvé sestře." O pár dní později jsem přivedl domů na večeři Jima...

Skleněný zvěřinec – proč teď?

Hlavním důvodem je pravda uložená v této hře. Pravda o problematickém růstu dvacetiletých. O problémech neúspěšného člověka v nelehké době.

O čem to bylo?

Děj originálu je situován do doby hospodářské krize 30. let. Je to horké období swingu, jisté oblevy mravů po fiasku prohibice, či po nepříteli zdařilém tažení puritánů v čele s tzv. Haysovým výborem. I když Williams přímo hmatatelně zachytil smyslnou atmosféru té doby a naprosto přesně určil i místo děje – New Orleans, ba co víc, popsal v ní sebe, svou matku a sestru, inscenace, v které tyto limity zmizí, si ponechává silnou a jednoduchou základní situaci – zoufalý pokus najít vhodnou partii pro senzitivní, invalidní dívku.

Co my s tím?

Na tento šedesátiletý kus jsme narazili před pár léty při hledání hry, která by postihovala problémy mladých v drtivé upřímnosti – jednalo se o studijní text pro žáky ostravské konzervatoře. Pokusili jsme se ten příběh vykostit z reálií 30. let a nasytit (či otrávit) jej dechem dneška. A během roku a půl zkoušek jsme nabývali dojmu, že je to hra napsaná o době, kterou žijeme teď.

Přání.

Doufám, že tato nová verze Skleněného zvěřince v pozměněném obsazení a s novým řešením mnoha situací obstojí také. Že obstojí jako zrcadlo nastavené době, jež je dynamická a která svými víry a turbulencemi občas vynese na povrch perlu. Zrozenou uvnitř živého organismu.

Janusz Klimsza

Konflikt – trvání dvou navzájem si odporujících duševních → *motivů* ve stejné době. Dítě potrestané matkou se octne v následném konfliktu: kvůli bolesti, které vyvolal trest, nenávidí matku a chce být vůči ní agresivní, protože je však zároveň na matce závislé a musí si její lásku bezpodmínečně udržet, nemůže tuto nenávist vyjádřit. Tento konflikt se v dětství většinou řeší → *vytěsněním*. Nenávist zmizí z vědomí, neztratí ale účinnost, nůbrž může např. vést k tomu, že dítě matku tajně okrádá (→ *náhradní uspokojení*), nějaké staré paní v sousedství rozbije okno (přesunutí) nebo jako dospělý rád cituje spisovatele nepřátelsky naladěné vůči ženám.

Wolfgang Schmidbauer – Lexikon základních pojmů

Generace – obecně lze říci, že v období velkých spol. změn vyžívá více kult. a hist. generací než v období dlouhodobé stability spol. poměrů. Avšak každé období stability je předznamenáno obdobím změn (často bouřlivých), které budoucímu zklidnělému vývoji vtisknou podstatné rysy, a tím i dají podobu **g.**, která se v tomto období utváří... Tam, kde existují vhodné podmínky pro rozvoj generačního vědomí, vzniká i specif. generační → životní styl, odlišný, př. protikladný vůči dominantnímu, modálnímu stylu společnosti. Žádná nastupující **g.** není automaticky progresivní či konzervativní, záleží na hist. okolnostech, jak se bude **g.** orientovat a v co její aktivita vyústí...

Univerzita Karlova / Karolinum: Velký sociologický slovník

Fantazie – obrazotvornost, představivost, dle W. Wundta
„myšlení v obrazech“, ...fantazie život obohacuje,
též vede k úniku z reality, → *snění denní*

Snění denní – snění bdělé, stav změněného vědomí, ve kt. vzpomínky

uchované v paměti a fantazijně zpracované dočasně nahrazují vnější realitu, lékaři ještě v 18. stol. pokládali **s. d.** za známku šílenství, S. Freud je považoval za projev nezralosti a příznak neurózy, učitelé ještě v 1. pol. 20. stol. radili rodičům, aby zabraňovali **s. d.** svých dětí, protože by se z něho mohla vyvinout vážnější porucha... emoce a každodenní starosti člověka jsou vždy spojeny s jeho denními sny – jeho radosti, strachy, úzkosti, rozlady a smutky jsou převážně reakcí na to, jak úspěšně dosahuje svých cílů, snaha dosáhnout cíle usměřňuje náš život a spolu s ním i denní snění, proto si ve snění lidé často počínají jako v realitě, až na to, že odstraňují urč. omezení, kt. realita přináší...

P. Hartl, H. Hartlová: Psychologický slovník

Program vydala Divadelní společnost Petra Bezruče, s. r. o.,
ke 2. premiéře sezony 2001/2002.

Textovou část připravil Martin Režný a Janusz Klimsza.

Fotografie Petr Hrubeš a archív Joyville Studia.

Graficky upravil Marian Siedlaczek.

Tisk PROprint, s. r. o., Český Těšín.

GF GLASS, FLOWERS
FIGURES